

de *Fontpedrosa* al te. de La Guixa (Osona) (N.C.E.C., 517). Ph. R.

13. SA FONT-PELLA, mall., poss. de St. Llorenç des Cardassar. Vam tractar en el vol. I del problema de toponímia mossàrab que enclou aquest nom (te. Llucmajor (p.147) i l'afi *Pérola* (pp.229-230). Eren errònies, però, les pistes (divergents) que hi assajàvem per a l'un i l'altre nom. Ens passava per alt que *Péllar* ja figura com una antiga alqueria en el *Rept.*, te. Petra-Sineu.¹⁰

Tot plegat ve d'un dels NLL proto-balears en ζ OR del tipus de *Bócor*, *Mínor*, i de la sèrie de *Siller*, *Cúber*, *Búger*, *Sóller*, *Sèlva(r)* (veg. I, 205, 72). També ací hauria calgut postular una base comuna *PÉLIOR*, d'on per una part *-Pela* i per l'altra, amb metàtesi i *-g*¹⁵ afegida: *Pérola*. Ja allí notàvem que no hi ha cap font vora *Font-Pella*, i és que amb aquest es devia aglutinar l'àr. *hārā* «maison, quartier» (d'on *Alfara*) i que, havent esdevingut **Forepèlla(r)* per efecte del timbre velar que és propi de la *ā* entre *h* i *r*, una dissim. en féu *Fonep-*, després assimilat als nombrosos compostos de *Font*. Deixem alguna dada menys important per a la nota.⁵

14. FONTARUGOS, paratge de l'alta Ribagorça,²⁵ te. Viu de Llevata. Pron.: *funtarúgos* (xix, 178). Per més que s'assembla a algun nom pirinenc (però més tirant a aragonès), com *Fontorruego* (E. T. C. I, 135-6(t), que ve certament del ll. RUBEUS (cat. *roig*, dialectalment *roi* i fins *-roio*, *-ruio*) ha de tenir un altre origen, car llavors almenys, hi hauria *r̄*: *-rrugos* o més aviat amb *-i* (o *-iō*). Res a fer ací el cast. *tarugo*; deu entrar-hi una de les variants catalanes de *trauc/troc* 'forat' (veg. *DECat* VIII, 725-34; especialment 728b9-26): en el Turbó, i en el te. de S. F. de Verí, entre les valls de Les Pauls i de Benasc, hi ha la *Cova dels Trocs* (xix, 178); els Forats dels Trocs en el Turbó. Ací tindríem FONTIS TRŪCŌS 'forats de la font', amb simplificacions ben comprensibles de les complexes combinacions *-tetrōuk-* o anàlogues.

15. FONTSAGRADA, i FONTSANTA: només sumàriament diré quelcom ací d'aquest NL tan repetit, sinònim d'aquell. L'un i l'altre són renovacions cristianitzades de les fons sagrades dels pagans, consagrades a les nimfes fontícoles, que s'ensopeguen arreu en la Itàlia clàssica. «Fortunate senex: hic inter flumina nota / et fontes sacros frigus captabis opacum!» (*Bucolica* I, 52).

Fontsagrada, poble de la Conca de Tremp, agregat a Sant Serni; 1359: *Font Sagrada* (CoDoACA XII, 74), si bé se'n troben cites més antigues. Quant a *Font Santa*, cal pensar que *sanctus* en llatí, més que sinònim de sagrat o santificat, era 'sancionat, guardat per les lleis civils i religioses alhora'. No val la pena d'intentar acostar-se a una enumeració plena. Arrepleguem de memòria: el Santuari de la *Font Santa* de St. Pau d'Ordal, la *Font-Santa*, magna font de Torelló. La *Font Santa* menorquina de Ciutadella (mapa Sorà 8; m. Mascaró, 3E2); *Fonte Santa* val. (< moss. *fonte*)⁶⁰

en el te. de Canals, a l'esq. del Cànyoles, va servir per a la gran sèquia usada pels regants de Xàtiva i de Bellús (Cavanilles I, 222).

I a propòsit d'aquests NLL, no serà inoportú recordar altres petjades d'aquestes sancions paganes en la nostra toponímia, com el *Pin-sent* medieval de l'alt Baridà (te. Aristot, Ponsich, *Top.*, 157); o el *Castis-sent* de la baixa Ribagorça de CASTELLU SANCTU.

Fontsamèliga, V. *Fontsemèliga*

16. LES FONTES DE SALSSES, les fonts famoses, salobres, en cert grau, que donaren nom a la vila fronterera de la nació catalana. < SALSULAE FONTES, o (*fontes*) *Salsinae* en Mela⁷ i els altres geògrafs antemedievals). Eren dues, formant petites llacunes donaven aliment a enormes moles de peix, i a voladúries de pescadors; una de tan grossa, que en part feia mig oblidar l'altra, situada més al Nord, ja a la bella fronterera dels Estats francès i català (després Corona d'Aragó), dita per això la *Font Estremera* (algun cop *Estremer*, amb el gènere clàssic del ll. FONS); cf. supra, s. v. *Estremer*.

El conjunt degué portar des d'antic, el nom col·lectiu de *FONTAMEN, creat en llatí vulgar segons el model dels nombrosos col·lectius *lignamen*, *linteamen*, *MATERIAMEN, *FUSTAMEN, *TIGNAMEN, i en particular els quasi-sinònims *foramen*, *liquamen*, *examen* etc. El resultat fonètic d'aquesta terminació, en romànic, sobretot en parlars occitans (gc. i alt-llgd.), limítrofs ja de Salses, és, en gran part *-ame* (cf. gascó *eixame*, *hame* etc., com en it., portuguès, cast. etc.). Pronunciat *fontáma* en fonètica catalana, això caigué tot seguit sota la influència del fr. *dame* 'senyora', mot que en el S. XIV, tot essent un manlleu del francès, anava ja esdevenint mot comú de tot el romànic (i fins pan-europeu), i en el S. XIV, en català (traducció en vers de la *Belle Dame sans merci* d'Alain Chartier etc.).

El que era nom comú del conjunt de les SALSULAE FONTES, quedà fixat com a nom peculiar de la més grossa i principal: la *Font Dama*. No hi calgué més que el canvi de *nt* en *nd* (levíssim fonèticament), provocat pel fet que era la 'font principal', la senyora 'Ílgia' de les dues. Fora de la gent del país a penes es distingia entre elles. Desclot, com observava ja Alart (*Géogr. Hist.*, 51), no diu més que «la font de Salses» amb noció nebulosa de les dues alhora; en doc. de 1095 es parla simplement de «sua parte de *fontes Salsinis*» (RLR III, 284).

Després ja apareix el nom definitiu, modificat segons el nou concepte, i aplicat a la major: *Font Dama* ja documentat en aquesta forma l'any 1323 (RLR XXXII, 424), que Pere Vidal comenta «la *Font Dame* et la *Font Estramer*, situées a une faible distance de Salses et de l'étang --- d'où vient le nom antique *Fons Salsulae*» ib. (XXXII, 424).

També una variant fonètica és possible, i sens dubte preferible: *FONTANAMEN, amb dissimilació de nasalitat: *fontáname* > *fontádame*, reduït després a *Font dama*, així que la *-e* de FONTE s'emudí del tot en català. Llavors, la infl. del fr. *dame* no hauria fet